Технічні засоби і прийоми та організаційні заходи профілактичного характеру розробляються експертами на основі власного досвіду і власних спеціальних знань із використанням при цьому даних інших наук. Вивчення експертної практики свідчить, що нанотехнологічні експертні дослідження ще не отримали належного науково-практичного розвитку в Україні. А тому, можливо виходом мали бути наночипи, у яких замість кремнію використаються різні вуглецеві сполуки розміром кілька нанометрів. У цей час у цьому напрямку ведуться інтенсивні технологічні розробки.

Викладене дозволяє підсумувати, що теоретична розробка системи оцінок ефективності застосування нанотехнологій є важливим завданням криміналістичної служби органів прокуратури організаційно-управлінського характеру, оскільки припускає науково обґрунтоване формулювання експертних питань (мети-завдань). Утім, до цього потрібно додати необхідність перевірки ефективності технологічних експертних стандартів практикою функціонування криміналістичної служби в органах прокуратури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сегай М.Я. Судова експертологія – наука про судово-експертну діяльність / М.Я. Сегай // Вісн. Акад. прав. наук України. – № 2 (33) – № 3 (34). – 2003. – С. 745.
2. Джавадов Ф.М. Экспертная деятельность и развитие науки судебной экспертизы / Ф.М. Джавадов. – Баку: Элм, 1998. – 187 с.
3. Юнацький О.В. Дослідження мікрооб'єктів в теорії та практиці розслідування злочинів / О.В. Юнацький // Вісник Запорізького юридичного інституту ДДУВС. – 2008. – № 4. – С. 192-198.
4. Худяков В.З. Работа на месте происшествия с микрообъектами и их предварительное исследование: дис. …канд. юрид. наук (12.00.09) / В.З. Худяков. – М., 1986. – 19 с.
5. Сегай М.Я. Методология судебной идентификации / М.Я. Сегай. – К.: РИО МВД УССР, 1970. – 256, [2] с.
6. Капитонов В.Е. Работа с микроследами на месте происшествия / В.Е. Капитонов. – М., 1978. – 95 с.

УДК 343.22 (477)

ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПЕРЕПОНИ ТА ШЛЯХИ ЇХНЬОГО ПОДОЛАННЯ

Хряпінський П.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті визначаються та досліджуються організаційно-правові перепони відновного правосуддя, формуються пропозиції щодо їхнього подолання.

Ключові слова: кримінальний конфлікт, відновне правосуддя, примирення, медіація, пробація.

Хряпинский П.В. ВОССТАНОВИТЕЛЬНОЕ ПРАВОСУДИЕ В УКРАИНЕ: ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ПРЕПЯТСТВИЯ И ПУТИ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ. / Запорожский национальный университет, Украина

В статье определяются и исследуются организационно-правовые препятствия восстановительного правосудия, формируются предложения по их преодолению.

Ключевые слова: уголовный конфликт, восстановительное правосудие, примирение, медиация, пробация.

Khriapinskiy P.V. RESTORATIVE JUSTICE IN UKRAINE: ORGANIZATSION AND LEGAL OBSTACLES AND WAYS OF THEIR OVERCOMING / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The paper defines and explores the organizational and legal obstacles to restorative justice, proposals to overcome them.

Key words: criminal conflict, restorative justice, reconciliation, mediation, probation.

В Україні поступово завойовує «право на існування» відновне правосуддя. В основі ідеї відновного правосуддя лежить уявлення про те, що злочин, який посягає на конкретну особу (осіб), не повинний розглядатися державою як діяння, що має виключно публічний характер, а тому потребує негайного публічно-владного втручання. За образним висловом Н. Крісті, традиційна форма кримінального переслідування здійснила «викрадення конфлікту» в тому сенсі, що злочин як конфлікт між злочинцем і потерпілим вилучається державою із громадської общини, внаслідок чого потерпілий опиняється мовби поза процедурою вирішення конфлікту, коли його переживання, бажання та інтереси не мають вирішального значення [1, 125]. Відновне правосуддя має широку підтримку, визнання і нормативне закріплення на міжнародно-правовому рівні: у рамках Європейського Комітету з проблем злочинності Ради Європи був створений Комітет експертів із організації посередництва в кримінальних справах, який склав Рекомендації № R (99) «Про посередництво в кримінальних справах», які прийняті Кабінетом Міністрів держав-учасниць Ради Європи 15 вересня 1999 р; 8 грудня 2000 р. офіційно заснований Європейський форум програм посередництва між жертвою і правопорушником і відновній юстиції – перша в Європі міжнародна організація, яка об'єднала теоретиків і практиків, державні і громадські організації в цьому напрямку; 24 липня 2002 р. Економічна і соціальна Рада ООН прийняла Загальну Декларацію «Загальні принципи використання програм відновного правосуддя в кримінальних справах» та інше.

Організаційним, правовим, психологічним та іншим аспектам впровадження відновного правосуддя присвятили свої роботи: Н.М. Ахтирська, В.Д. Бринцев, І.А. Войтюк, Л.В. Головко, Т.А. Денисова, Л.М. Карнозова, Р.Г. Коваль, Л.К. Леонтюк, В.Т. Маляренко, Я.В. Мачужак, С.М. Міщенко, В.М. Трубніков, Д.В. Філін, М.Г. Флямер, Л.А. Шевцова, Т.В. Шевченко та інші.

В їх дослідженнях зазначається, що відновне правосуддя виникло на національному просторі країн Європі (Австрії, Бельгії, Нідерландах, Великій Британії, Норвегії Німеччині та ін.), Америці (США, Канада), Австралії та Новій Зеландії в 70-80 роках XX сторіччя як соціологічно-правова течія, яка мала на меті впровадження в кримінальному і кримінально-процесуальному законодавстві програм соціального примирення між жертвою (потерпілим) від злочину і особою, яка вчинила злочин (злочинцем) [2, 15-18]. Натомість в українських реаліях впровадження відновного правосуддя зіткнулося з перепонами організаційного та правового характеру, пошук ефективних шляхів подолання котрих є найактуальнішою правовою проблемою сьогодення.

Формування мети статті полягає у виокремленні найбільш суттєвих перепон організаційного та правового характеру, що створюють суттєві складнощі у впровадженні відновного правосуддя та позначення шляхів виходу із становища, що склалося.

Впровадження відновного правосуддя у вітчизняну практику вирішення кримінально-правових конфліктів наштовхується на об'єктивні і суб'єктивні труднощі, має досить незначну регіональну і кількісну розповсюдженість, утім, позаяк, перспективи щодо розвитку – у нього добрі, а тому зосередимося на деяких організаційних і правових

питаннях впровадження відновного правосуддя та вірогідних шляхах їх вирішення. Незважаючи на відсутність спеціального законодавчого регулювання, можна стверджувати про появу вітчизняного досвіду застосування програм відновного правосуддя в основному у вигляді «медіації». Медіація (від лат. *mediation* – посередництво) є однією з широко розповсюджених альтернатив кримінальному переслідуванню, сприяє його спрощенню та прискоренню поряд із попередженням, трансакцією, угодою про визнання вини, пробацією та іншими [3, 230]. Йдеться про більш широку орієнтацію всіх ланок державних органів, які беруть участь у кримінальному судочинстві, на те, щоб спонукати правопорушника самому усвідомити негативні наслідки вчиненого ним злочину і за власною ініціативою прийняти відповідальність за них на себе, стимулювати добровільне відшкодування шкоди, заподіяної злочином. При цьому мається на увазі досягнення не тільки відшкодування шкоди, заподіяної особі, що потерпіла від правопорушення, а й пошук найбільш ефективного шляху до виправлення правопорушника та повернення його до нормального суспільного співжиття і, таким чином, посилення впливу кримінального процесу на запобігання рецидивній злочинності. В Україні програми відновного правосуддя починають впроваджуватися з 1994 р. – на рівні громадських організацій, а з 2003 р. – Українським центром «Порозуміння». Центром та його регіональними відділеннями (групами) розпочато співробітництво із судами, прокуратурами та іншими державними органами, зокрема, у 2004-2006 рр. активно проводяться експерименти в судах м. Києва, Харкова, Донецька, Івано-Франківська, Автономній республіці Крим. На місцевому рівні діє ціла низка регіональних груп медіації. У 2005-2007 роках у десяти регіонах України центром «Порозуміння», за їх даними, проведено 41 програму відновного правосуддя, з них – 39 медіації в кримінальних справах. Загалом відомо лише про 100 програм відновного правосуддя в Україні [4]. Зрозуміло, що це «краплина в океані» кримінальних справ, розглянутих судами загальної юрисдикції за цей період. Слушною з цього приводу є думка Т.В. Шевченко, що у 2005 р. за злочини невеликої тяжкості було засуджено 24 тис. 696 осіб, за злочини середньої тяжкості – 70 тис. 49 осіб, а за тяжкі й особливо тяжкі злочини – 82 тис. 188 осіб. Тобто, зі 176 тис. 934 лише щодо 24 тис. 696 осіб можна було б застосувати процедури відновного правосуддя, наслідком яких могло б бути звільнення від кримінальної відповідальності [5, 40].

На відміну від традиційної системи кримінального судочинства, – підкреслюють В.Т. Маляренко і І.А. Войтюк, – відновлювальне правосуддя ставить перед собою завдання умиротворення потерпілого та правопорушника, громадськості та держави. Воно зосереджує увагу на правах усіх суб'єктів на віднайдені рівноваги між ними, сприяє відновленню попереднього стану в суспільстві, що мав до вчинення злочину [6, 42]. Системні елементи відновного правосуддя у формі медіації полягають у 1) зміщенні акцентів з правових до громадських заходів впливу на особу, яка вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості; 2) переході від системи координат «держава – злочинець» до осі «потерпілий – злочинець»; 3) добровільному зверненні сторони (сторін) до незалежного посередника – медіатора; 4) конфіденційності досягнутої угоди між потерпілим і винним за посередництва медіатора; 5) компенсуванні потерпілому, у визначений угодою спосіб, завданої матеріальної і моральної шкоди; 6) громадському залагодженні в такий спосіб кримінально-правового конфлікту. Очевидною є визначальна постать громадської особи медіатора. На наш погляд, саме його, так би мовити, «процесуальна фігура» заміщує уповноважений державою орган правосуддя. Л.В. Головко визначає вимоги щодо медіатора або служби медіації, за відсутності яких медіація перетворюється на «сурогат», а саме це особа: а) компетентна, тобто яка володіє спеціальною підготовкою не стільки в галузі права, а скільки в сфері психології, конфліктології, віктимології та інше; б) спеціально підібрана і допущена до

такої діяльності; в) незалежна як від сторін конфлікту (нейтральна щодо його учасників), так і від органів державної кримінальної юстиції [7].

Загальнодоступність медіації викликає великі перепони щодо її практичної реалізації у невеликих містах і районах більшості областей Україна. Численність суддівського корпусу у таких судах, за звичай, не перевищує трьох професійних суддів, малочисленими є районні прокуратури і адвокатські об'єднання. Кому на відповідно високому «правовому, психологічному, конфліктологічному, віктимологічному та інших рівнях» здійснювати громадські функції медіатора? – остається питанням без відповіді. Якщо говорити, скажімо, про нідерландську модель медіації, то роль своєрідного посередника там виконують будь-які громадські організації чи приватні особи, що тісно співпрацюють із системою кримінальної юстиції. Справи їм передаються органами поліції чи судами. Задача ведучого програми медіації – допомогти потерпілому і злочинцю висловити «свою правду» про подію злочину, його причини і наслідки, привести їх до примирливої угоди, як соціальний результат людського спілкування, а не висновок кримінальної юстиції [8, 43-44]. Принагідно зазначимо, що кожна нідерландська програма медіації не є безкоштовною і медіатору сплачується чимала авторська винагорода коштами відповідних програм.

В українських реаліях сьогодення програми медіації, як бачимо, успішно впроваджуються лише у великих містах країни. Такий стан речей є недотриманням державою Україна вищезазначених Рекомендацій щодо загальної доступності, рівності будь-якого потерпілого чи злочинця, а також прокурора чи судді, які вважають за необхідне скористатися процедурою примирення сторін. Особи, яким судилося стати учасниками кримінального конфлікту, повинні мати рівні можливості, знаходитися в рівних умовах і мати рівне ставлення до них закону. Вважаємо неетичними і малопродуктивними існування «зразково-показових» служб медіації при столичній прокуратурі чи суді. Не складно запровадити таку медіацію, складно реалізувати цей проект на теренах усієї держави Україна.

Вітчизняна практика відновного правосуддя свідчить, що здійснити повний відхід від державних правоохоронних органів (досудового слідства, прокуратури) та органів правосуддя програми медіації не спромоглися. За будь-яких умов вони не заміщують собою звичайне каральне правосуддя, проте виконують, за його згодою, функції примирення між потерпілим і злочинцем, відшкодування завданої шкоди і надають договір про примирення прокурору або судді. Такий характер взаємовідносин звичайного правосуддя з відновним складається об'єктивно і на нього впливаєте те, що кримінальні справи порушуються згідно з чинним кримінально-процесуальним законом визначеним колом службових осіб й вони несуть згідно зі ст.4 КПК правову відповідальність за їх розкриття; чинне кримінальне і кримінально-процесуальне законодавство закріплює за потерпілим від злочину комплекс прав, реалізація яких забезпечується, як правило, відповідними процесуальними діями і рішеннями слідчого, прокурора, судді, колегії суддів (ст.ст.44, 45, 46 КК; ст. ст. 7, 7-1, 7-2, 8, 9, 12, 19, 28, 29, 49, 50 КПК); кримінальне судочинство, відповідальність і покарання стосуються найбільш суттєвих охоронюваних прав і свобод як особи потерпілого, так і особи, яка вчинила злочин, тому їх забезпечення потребує чіткого визначення в законі, як нормативному акті вищої юридичної сили; особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і не встановлено обвинувальним вироком суду (ч.1 ст.62 Конституції України) і, насамкінець, правосуддя здійснюється виключно судами і делегування, а також привласнення функцій правосуддя іншими органами чи службовими особами не допускається (ч.1 ст.124 Конституції України).

Великою проблемою, поруч із відсутністю спеціального законодавчого акта про відновне правосуддя, на сьогодні є невизначеність процесуального статусу, прав і

обов'язків громадської служби медіації в кримінальному процесі. Глава 3 КПК (ст.ст.43-53-1) не згадує представників громадських організацій, якими є регіональні відділення служби медіації, у якості учасників кримінального процесу. Не зайвим є й розуміння того, що відсутність нормативного визначення процесуальних повноважень медіаторів та їх служб не сприяє ефективному вирішенню ними, прийнятих на себе зобов'язань щодо примирення потерпілого з винним та відшкодування заподіяної потерпілому шкоди. На наш погляд, серед існуючих учасників кримінального процесу складно знайти незалежну від обвинувачення і захисту процесуальну фігуру, яка б могла відповідати високим вимогам, що позначені в Рекомендаціях від 15 вересня 1999 р. Скажімо, найбільш близькими до виконання зазначених функцій могли б бути представники потерпілого, цивільного позивача і цивільного відповідача, якими згідно з ч.1 ст.52 КПК, можуть бути адвокати, близькі родичі, законні представники, а також інші особи, за постановою особи, яка проводить дізнання, слідчого, судді або ухвалою суду. Утім вони користуються процесуальними правами осіб, інтереси яких вони представляють, а тому є заінтересованими особами. Не складно передбачити насторогу і недовіру з боку особи, яка вчинила злочин, до пропозицій примирення таких представників. Визначення процесуального статусу медіатора, безумовно, є складною і самостійною кримінально-процесуальною проблемою, яка заслуговує окремого дослідження. Принагідно відзначимо, що важливість соціального завдання, що стоїть перед медіатором – примирити потерпілого з винним, у повному обсязі відшкодувати завдану злочином матеріальну і моральну шкоду, залагодити інші соціальні і психологічні наслідки вчиненого злочину, безумовно, заслуговують на самостійне кримінально-процесуальне положення серед інших учасників кримінального процесу.

Оптимізму у вирішенні даного питання надає досить потужна група підтримки відновного правосуддя з боку Верховного Суду України, Міністерства юстиції, Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту, Генеральної прокуратури України, Державного департаменту з питань виконання покарань, Національних Академій прокуратури і Академії суддів та інших впливових державних інституцій. Верховний Суд України останнім часом прийняв декілька постанов, що орієнтують суди на активну співпрацю з громадськими організаціями у справі примирення сторін. Так, в п.21 постанови Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 р. № 5 «Про судову практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» роз'яснюється, що суди повинні активніше залучати громадськість до вирішення питань, які виникають стосовно неповнолітніх та при виконанні вироків чи інших судових рішень щодо них. Рекомендувати судам всіляко підтримувати діяльність тих громадських організацій, які ставлять за мету до судового розгляду справи досягнути примирення між неповнолітнім, котрий вчинив злочин, і потерпілим, – надавати таким організаціям відповідну інформацію, інформувати підсудних та інших законних представників про наявність у районі (місті) таких організацій, надавати можливість потерпілому і обвинуваченому звертатися до цих організацій для вирішення конфлікту та досягнення примирення. Досягнення за допомогою таких громадських організацій примирення між потерпілим і обвинуваченим (підсудним), відшкодування потерпілому матеріальної і моральної шкоди можуть бути підставами для закриття справи або врахування як обставини, що пом'якшують покарання [9]. У п.25 постанови Пленуму Верховного Суду України від 2 липня 2004 р. № 13 «Про практику застосування судами законодавства, яким забезпечені права потерпілих від злочинів» вказується, що суди зобов'язані забезпечувати належний розгляд заяв громадян про злочини, справи про які порушуються не інакше як за скаргою потерпілого і не допускати фактів необґрунтованої відмови в порушенні цих справ. Водночас необхідно суворо додержуватися вимог ч.1 ст.27 КПК про те, що кримінальні справи про перелічені в ній злочини можуть бути порушені тільки за наявності скарги потерпілого або його законного представника. У скарзі мають бути чітко викладені

підстави для порушення справи, зокрема обставини, час, місце, мотиви, наслідки вчинення злочину, його кримінально-правова кваліфікація та відповідні докази; дані про особу, яка підозрюється в його вчиненні; прохання про притягнення її до кримінальної відповідальності тощо. Рекомендувати судам якомога ширше використовувати у справах зазначеної категорії інститут примирення потерпілого з обвинуваченим, підсудним (яке може мати місце як на стадії попереднього розгляду справи суддею, так і в судовому засіданні, але до закінчення судового слідства) і підтримувати діяльність тих громадських організацій, які ставлять за мету досягнення такого примирення до судового розгляду справи, повідомляти осіб, що вчинили злочини, про наявність у районі (місті) таких організацій, надавати останнім відповідну інформацію. За клопотанням зацікавлених учасників судочинства (особи, що вчинила злочин, потерпілого, їх представників) суд може оголосити перерву в судовому розгляді справи і надати їм можливість звернутися до зазначених посередників для вирішення конфлікту і досягнення примирення [10].

Майже всі труднощі, що виникають у впровадженні відновного правосуддя в українських реаліях, пов'язані з організаційними питання становлення останнього як невід'ємного елемента загального правосуддя по кримінальних справах та законодавчого визначення процесуального статусу, прав і обов'язків служби медіації або окремих медіаторів у чинному кримінально-процесуальному законі.

Великий комплекс нормативних положень кримінального закону тісно перекликається із завданнями і функціями відновного правосуддя, тому може слугувати його нормативним підґрунтям. Правий С.М. Міщенко, що фундамент такого підґрунтя утворюють, насамперед, норми про звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вперше вчинили злочини невеликої або середньої тяжкості, у разі дієвого каяття, відшкодування заподіяної шкоди, примирення з потерпілим (ст.ст.44, 45, 46, 47, 48 КК) [11, 17]. Крім того, ч.1 ст.27 КПК передбачає можливість закриття кримінальних справ приватного обвинувачення внаслідок примирення потерпілого з обвинуваченим, у разі вчинення злочинів, передбачених ст.125, ч.1 ст.126, 356 КК. Зазначені нормативні приписи торкаються чітко визначеної групи злочинів або конкретних злочинів, але, вочевидь, примирення потерпілого з винним, відшкодування заподіяної матеріальної і моральної шкоди, визнання вини мають гарантувати особі не тільки пом'якшення покарання, згідно зі ст.66 КК, а й бути підставою звільнення особи від відбування покарання з випробуванням, згідно зі ст.75 КК, чи визначати фіксоване пом'якшення покарання, яке не може перевищувати двох третин максимального терміну або розміру максимального покарання, передбаченого в статті Особливої частини КК (ч.1 ст.69-1 КК).

Найбільшою цінністю відновного правосуддя є те, що мирова угода, примирення між потерпілим і правопорушником, у більшості випадків, призводить до остаточного залагодження кримінально-правового конфлікту – потерпілий задовольняється відшкодуванням завданих збитків і, як правило, вибаченням з боку винної особи; правопорушник – звільняється від кримінальної відповідальності або від покарання, а провадження по кримінальній справі закривається; суспільно і держава – знаходять від цього соціальне умиротворення, спокій, жорстокість покарання не провокує нової «жорстокості засудженого», визволяються організаційні і матеріальні ресурси, які можна спрямувати на протидію тяжким та особливо тяжким злочинам, організованій злочинності, податковим і службовим зловживанням тощо.

У ряді випадків програми відновного правосуддя не завершуються процедурою примирення потерпілого з винним. Йдеться про звільнення від відбування покарання, коли кримінальний закон передбачає випробування у вигляді іспитового строку (ст.ст.75, 79, 104 КК). У цих випадках тільки після закінчення іспитового строку засуджений, який виконав покладені на нього обов'язки та не вчинив нового злочину, остаточно звільняється судом від кримінальної відповідальності (ч.1 ст.78 КК).

Іспитовий строк, який для дорослих призначається від одного року до трьох років (ч.3 ст.75 КК), для неповнолітніх – від одного року до двох років (ч.3 ст.104 КК), є часом проведення з умовно засудженим відновлювальних програм. Пробація як форма відновного правосуддя передбачає комплекс соціально-виховної роботи із засудженим, яка має на меті його виправлення без відбування покарання. Програми пробації насамперед повинні спрямовуватись на виконання покладених на засудженого обов'язків та відповідну організаційну, виховну, психологічну та іншу роботу по виключенню чинення ним нового злочину Так, наприклад, на засудженого можуть бути покладені обов'язки: 1) попросити публічно або в іншій формі пробачення в потерпілого; 2) не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої системи; 3) повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання, роботи або навчання; 4) періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчою системи; 5) пройти курс лікування від алкоголізму, наркоманії або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб (ч.1 ст.76 КК). Контроль за виконанням зазначених обов'язків здійснюється органами виконання покарань за місцем проживання засудженого, а також громадськими організаціями, зокрема, спостережними комісіями, які створюються при виконавчих комітетах місцевих рад відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 429 від 1 квітня 2004 р., якою затверджені Положення про спостережні комісії та Положення про піклувальні ради при спеціальних виховних установах. Виправлення засуджених є наріжним каменем застосування будь-якого покарання. Виправлення може розглядатися як зміна внутрішнього світу, мотивацій, ціннісних установок особистості засудженого, у результаті чого він позбавляється негативних рис, звичок, вад, що створюють у нього готовність до самокерованої законослухняної поведінки (ч.1 ст.6 КВК). Законослухняна поведінка, яка реалізується у позитивних, соціально-корисних вчинках і заперечує злочин як засіб вирішення соціальних конфліктів, свідчить про виправлення засудженого. Процес формування соціально-корисної мотивації досить складний і тривалий, протягом якого здійснюється комплекс заходів організаційного, культурного, психологічного, виховного тощо. Доцільним і корисним є залучення до нього громадських організацій – спостережних комісій, благодійних і правозахисних організацій, служб у справах неповнолітніх і батьківських комітетів. Служби пробації повинні зайняти чільне місце серед громадських організацій. Сучасні соціальні дослідження визнають високу ефективність впливу на виправлення засуджених громадських і релігійних установ. Так, 73 % опитаних працівників установ виконання покарань вважають ефективним залучення до цього процесу громадських організацій. Найбільш активними в даній сфері виявилися представники релігійних (99,3 %) та благодійних організацій (24,4 %) [12, 236].

Одним із пріоритетних напрямків програм відновного правосуддя є соціально-реабілітаційна робота з виправлення засуджених. Кримінальне покарання є основною формою реалізації кримінальної відповідальності. Щодо покарання у вигляді позбавлення волі на певний термін (ст.63 КК), то статистичні дані свідчать про те, що воно стабільно призначається не менш ніж одній третині від загального числа засуджених судами України. За роки незалежності в Україні засуджено понад 3 млн. наших співгромадян, понад 1 млн. потрапили до в'язниць. Станом на 1 січня 2007 року в місцях позбавлення волі утримувалося 160,7 тис. осіб, у 2006 р. – 170,9 тис. осіб, у 2005 р. – 192 тис. осіб [13, 70]. У відповідності до ч.2 ст.50 КК покарання має на меті не лише кару, але й цілі утилітарного характеру: виправлення засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженим, так і іншими особами. І якщо мета кари досягається шляхом обмеження прав і свобод засудженого, то досягнення виправлення засудженого залишається складною та практично невирішуваною проблемою [14, 32-33].

Підсумовуючи викладене, доходимо **висновку,** що засудженого не виправляє відбування покарання у вигляді позбавлення волі, і ця теза знаходить розуміння в криміналістів, які досліджують кримінальне покарання та практику його застосування. Відтак, програми пробації в цих випадках щонайменше повинні включати вивчення: а) особи засудженого; б) обставини вчинення злочину, причини і умови, що призвели до його вчинення; в) ставлення особи до злочину та його наслідків, відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди; г) сприйняття обвинувального вироку, згідно з яким він відбуває покарання; д) весь період відбування покарання; е) прояви негативної і позитивної пенітенціарної поведінки, зосереджуючись на заохоченні і стимулюванні останньої.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кристи Н. Пределы наказания / под ред. А.М. Яковлева / [перевод с англ. В.М. Когана]. – М.: Прогресс, 1985. – 176 с.
2. Зер Г. Восстановительное правосудие: новый взгляд на преступление и наказание: перевод с анг. / [общ. ред. Л.М. Карнозовой]. Коммент.: Л.М. Карнозовой и С.П. Пашина. Заключ. стат. Р.Р. Максудова и М.Г. Флямера. – М.: МОО Центр «Судебно-правовая реформа», 1998. – 354 с.
3. Головко Л.В. Альтернативы уголовному преследованию в современном праве. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 544 с.
4. Конференція «Роль центрів відновного правосуддя у системі ювенальної юстиції» [Електронний ресурс] // Інформаційний сервер Українського центру «Порозуміння». Режим доступу: http://www.commonground.org.ua/.
5. Шевченко Т.В. Про деякі питання створення ювенальної юстиції та впровадження відновного правосуддя в Україні (кримінально-правовий аспект) // Вісник Верховного суду України. – 2006. – 9(73). – С. 36-40.
6. Маляренко В.Т., Войтюк І.А. Відновлювальне правосуддя: можливості запровадження в Україні // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2004. – № 8(34). – С. 34-63.
7. Головко Л. Кто будет медиатором? Интернет-конференция 02.12.2004 г. «Альтернативы уголовному преследованию» [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://www.zakon.kz/magazin/archiv/2004_12_2.asp/
8. Карнозова Л., Максудов Р., Флямер М. Восстановительное правосудие: идеи и перспективы для России // Российская юстиция. – 2000. – № 11. – С. 43-44.
9. Про судову практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх: постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 16 квітня 2004 р. [Електронний ресурс] // Інформаційний сервер Верховного Суду України. Режим доступу: http://www.scourt.gov.ua
10. Про практику застосування судами законодавства, яким забезпечені права потерпілих від злочинів: постанова Пленуму Верховного Суду України № 13 від 2 липня 2004 р. [Електронний ресурс] // Інформаційний сервер Верховного Суду України. Режим доступу: http://www.scourt.gov.ua/
11. Мищенко С.Н. Перспективы и возможности суда в восстановительном правосудии Украины // Відновне правосуддя в Україні. – 2005. – № 3. – С. 15-18.
12. Палій М. Релігійна профілактика як засіб боротьби зі злочинами, пов'язаними з незаконним обігом наркотичних речовин // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2006. – № 1. – С. 230-237.

13. Михайленко О, Бородовська Н. Соціологічні дослідження щодо засуджених до позбавлення волі // Вісник прокуратури. – 2007. – № 5(71). – С. 70-75.

14. Маляренко В.Т. Про соціальну зумовленість і справедливість покарання // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 3(31). – С. 32-44.

УДК 343.347.5: 179.7 (477)

ПИТАННЯ ПРО ЕВТАНАЗІЮ: «ЗА» ТА «ПРОТИ»

Шеховцова Л.І., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті обґрунтовано актуальність і важливість для кримінально-правової науки розгляду питання про евтаназію та її значення для правозастосовчої діяльності. Наведені результати опитування українців щодо евтаназії, приклади вирішення цього дискусійного питання іншими державами. У статті пропонується проект привілейованої норми про евтаназію до КК України.

Ключові слова: евтаназія, активна евтаназія, пасивна евтаназія, мотив, мета.

Шеховцова Л.И. ВОПРОС ОБ ЭВТАНАЗИИ: «ЗА» И «ПРОТИВ» / Запорожский национальный университет, Украина

В статье обоснованы актуальность и важность для уголовно-правовой науки рассмотрение вопроса об эвтаназии и ее значении для правоприменительной деятельности. Приведены результаты опроса украинцев относительно эвтаназии, примеры решения этого дискуссионного вопроса другими государствами. В статье предлагается проект привилегированной нормы об эвтаназии в УК Украины.

Ключевые слова: эвтаназия, активная эвтаназия, пассивная эвтаназия, мотив, цель.

Shekhontsova L.I. THE ISSUE ABOUT EUTHANASIA: «ROF» AND «AGAINST» / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The article justified the relevance and importance to the criminal jurisprudence consideration of euthanasia and its significance for law enforcement. There are the results of the survey of Ukrainians on euthanasia, examples of solutions of this discussion the question other states. The article proposes a draft preferred rules on euthanasia in the Criminal Code of Ukraine.

Key words: euthanasia, active euthanasia, passive euthanasia, motive, purpose.

Евтана́зія (легка смерть) – будь-яка дія або бездіяльність, котра призводить до смерті та має своєю метою усунення болю та страждань невиліковно хворих людей на їх прохання.

Евтаназія існує двох видів: «активна» і «пасивна». Пасивна евтаназія – це умисне зупинення медичними працівниками підтримуючої терапії хворого. Активна евтаназія – це введення лікарських препаратів людині, яка помирає, або інші дії, які тягнуть за собою швидку смерть. До активної евтаназії відносять ще й самогубство за допомогою лікарів (надання хворому на його прохання препаратів, які скорочують життя).

Згідно з опитуванням, яке було проведено ЦМиСИ Кадрового Дома портала «СуперДжоб» 17 квітня – 10 травня 2007 року, показав, що більш ніж половина українців (51%) вважають, що людина має право скористатися допомогою лікарів з метою добровільної смерті. Вони вважають, що людина має право самостійно розпоряджатися своїм життям, сама обирати жити їй чи ні. Однак велика кількість опитаних також вважає, що легалізація такої процедури повинна бути тільки при жорсткому контролю з боку держави.

Іншу точку зору щодо евтаназії мають більш ніж третина опитаних (32%). Головним їхнім аргументом є, що це неправильно з точки зору релігії, а також, що у зв'язку з